

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ»
КЗ «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ

Освіта збереже Україну!

Матеріали І Всеукраїнських Прокопенківських читань

(10 червня 2022 року)

м. Харків

Головний редактор:

БОЙЧУК Юрій – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Редакційна колегія:

АСТАХОВА Катерина – доктор історичних наук, професор, ректор Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»;

БЄЛОВА Людмила – доктор соціологічних наук, професор, директор ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, президент громадської спілки «Харківський університетський консорціум»;

БАШКІР Ольга – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, голова РМУ ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

БЕРЕЖНА Світлана – доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ГОЛОБОРОДЬКО Костянтин – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ДОВЖЕНКО Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЛУК'ЯНОВА Лариса – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

ПОКРОСВА Любов – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

ПОНОМАРЬОВА Галина – доктор педагогічних наук, професор, ректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»;

ПОНОМАРЬОВА Наталія – доктор педагогічних наук, професор, декан фізико-математичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди ;

ЦАПКО Алла – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЧЕРНІКОВА Інна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ШАПОВАЛОВА Олена – начальник редакційно-видавничого відділу ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 6 від 15 червня 2022 року)*

Освіта збереже Україну! : матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань, Харків, 10 черв. 2022 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2022. – 399 с.

У збірнику відображено тези I Всеукраїнських Прокопенківських читань, присвячених ушануванню пам'яті доктора педагогічних наук, професора, академіка Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника народної освіти України, Почесного громадянина м. Харкова Прокопенка Івана Федоровича. Він містить роздуми і спогади, пов'язані з постаттю великого педагога сучасності, його думками про націєтворчу місію Вчителя, роль педагогічних університетів як унікальних освітньо-виховних і культурно-духовних центрів підготовки вчителів.

Матеріали стануть у пригоді науковцям, учителям, докторантам, аспірантам, викладачам закладів вищої освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ Мамотенко А.В., Комісова Т.Є.	211
МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ Мармаза О. І.	215
ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ Масюк О. М., Титаренко Л. І.	221
СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ДО РОЗРОБКИ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ Москаленко В.В.	225
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ Мірошніченко В. І.	229
СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ ШКОЛЯРІВ Носова В.В.	232
ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ Олефіренко Н. В., Андрієвська В. М.	236
СУЧАСНІ МУЗЕЇ І ОСВІТА: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Олефіренко Н.В., Пономарьова В.К.	240
ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ДОСЯГНЕННЯ ЯКОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ Олійник О.М.	245
ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ Олійник Ю.О., Мельникова О.В.	250
МЕТОДИЧНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ Остапенко А.С.	257
ФОРМУВАННЯ МЕДІАОСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ Остапенко Л.П.	265
ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЇ ВИЩОЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ У ЗВО КНР Пей Чжиюн, Цінъ Шен	269
«СРОДНА ПРАЦЯ» ТА СЕНС ЖИТТЯ ІВАНА ПРОКОПЕНКА Плахтєєва В.І.	272
ПЛАТФОРМА ГУГЛ КЛАС ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА Погорєлова Т.Ю.	275
БІОЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ Пінський О.О., Глуховецька В.В.	280

БІОЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Пінський О.О.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: al_pin@ukr.net

Глуховецька В.В.

заступник директора з науково-методичної роботи, керівник гуртка

Комунальний заклад «Центр позашкільної освіти «Джерело»

Височанської селищної ради Харківського району Харківської області»

м. Харків, Україна, e-mail: viktorij_vv@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928300>

Громадяни України останні роки стикаються з наслідками жорстоких кризових явищ у природі та соціумі. Багато людей стають безпорадними на тлі пандемій, що перманентно виникають, тривалих воєнних дій, поступового, проте безупинного погіршення економічного й екологічного стану навколишнього середовища.

Одним із важливих шляхів формування ефективно мислячої і діючої людини, здатної розпочати вирішення накопичених людством проблем, є нова біологічна освіта, заснована на етичних підходах та принципах, де мораль має стояти попереду знань і ставати міцною основою їх набуття. Ще в кінці ХХ століття як абсолютно новий демократичний підхід, як приклад справжнього етичного за своїм змістом біологічного навчання та виховання почали експлуатувати приклади життя та діяльності Альберта Швейцера, який вважав, що духовні цінності та ідеали є керівництвом до дії людини. Цим ученим була розроблена етика благоговіння перед життям, сутність якої може бути висловлена так: «Там, де я завдаю шкоди будь-якому життю, я маю ясно усвідомлювати, наскільки це необхідно. Я не повинен робити нічого, крім неминучого. Селянин, що скопив на лузі тисячу квіток для корму своєї корови, не повинен заради розваги зім'яти квітку, що росте на узбіччі дороги, тому що в цьому випадку він

вчинить злочин проти життя, не виправданий жодною необхідністю» (*переклад наш* – О.П.) [1].

Для великого загалу учнів обґрунтовану біоетичну основу зараз необхідно міцніше поєднувати з практичним здобуттям умінь проведення самостійних спостережень, наукових робіт та досліджень у навчальних аудиторіях, лабораторіях та природному середовищі. Розвиток на цій основі якостей людської біофілії полегшує процеси формування біоетично мислячих і діючих людських особистостей, професійно підготовлених, мінімально схильних до девіантної поведінки в природі й соціумі. Одним з осередків реалізації індивідуальних потреб навчання біології зростаючих особистостей на сучасному надскладному етапі має стати позашкільний навчальний заклад. Прикладом такого закладу є Покотилівська станція юних натуралістів (зараз Комунальний заклад «Центр позашкільної освіти «Джерело»).

Починаючи з 2012 року, на базі Покотилівської СЮН для бакалаврів-біологів IV курсу факультету природничої, спеціальної та здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди щорічно проводилися практичні заняття, семінари за темами «Організація гурткової роботи в закладі позашкільної освіти», «Виховання в умовах сучасного закладу позашкільної освіти», «Ведення звітної документації. Норми і правила техніки безпеки під час роботи в живому куточку», «Альтернативні методи навчання біології. Бібліотека альтернатив». Подібна співпраця викладачів кафедри ботаніки та педагогів Покотилівської СЮН дозволяє ефективно, навіть у режимі он-лайн, знайомити бакалаврів з особливостями планування, організації освітньої і виховної гурткової роботи, веденням основного блоку документації керівників гуртків, дійсно готуючи студентів до подальшої діяльності в системі біологічної освіти. Уже багато років подібна робота забезпечує поглиблення знань з навчальної дисципліни «Технології та методика навчання біології й природознавства», сприяє формуванню низки спеціальних професійних умінь і навичок у природознавців-здобувачів вищої педагогічної освіти, зокрема з питань організації та проведення

індивідуальної та групової натуралістичної діяльності учнів різного віку, проведення різноманітних масових заходів екологічного й біоетичного змісту.

Співпраця педагогів усіх рівнів системи біологічної освіти надає можливість поєднувати їхні знання, уміння, навички та досвід для ефективного розв'язання нагальних проблем екологічного краєзнавства, питань впровадження елементів біоетичного та екоетичного навчання та виховання, забезпечує підвищення рівня професіоналізму молодих педагогів, керівників гуртків системи закладів додаткової біологічної освіти.

Наявний досвід учительства, поєднаний із роботою керівника гуртка, засвідчує те, що на сьогодні дедалі актуальнішим для процесу викладання біології стає розширення спектру форм еколого-біоетичної освіти і виховання.

По-новому цікавими можуть стати теоретичні й практичні заняття з використанням альтернативних методів навчання з фондів бібліотеки «Альтернатив» Еколого-біоетичного центру ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Динамічні моделі та манекени дозволяють знайомити гуртківців не лише з будовою тварин, але й надають повніші уявлення про фізіологію лабораторної тварини, дають можливість відпрацьовувати навички безболісного поводження з нею, що сприяє розвитку їхніх біофілічних якостей і, безумовно, сприятиме подальшому осмисленому їх профорієнтуванню.

Чітко орієнтованими на біоетичне виховання є такі форми роботи, як виступи учнів-гуртківців на Всесвітній день біоетики; проведення заходів, присвячених пам'яті засновників сучасної біологічної етики й медичної деонтології, знайомство з культурологічною спадщиною представників світової та американської школи екоетиків 60-80-х років ХХ століття, позитивними прикладами діяльності сучасних міжнародних організацій InterNICHE, «Лікарі проти експериментів на тваринах» (Німеччина), WISPA (Велика Британія).

Проведена нещодавно низка опитувань у середовищі вчителів, методистів, керівників гуртків, магістрантів, учнів загальноосвітніх шкіл, гуртківців, показала необхідність посилення неформальної роботи з біоетичного просвітництва та виховання під час уроків біології в загальноосвітніх школах, у позаурочний,

позакласний час, під час проведення занять з учнями-гуртківцями. Аналіз відповідей респондентів дозволяє зробити досить оптимістичний висновок про те, що здебільшого вихованці позашкільних закладів освіти мають більш високий рівень теоретичних знань і практичних умінь, у тому числі внаслідок самоорганізації поведінки на засадах екобіоетики в навколишньому середовищі, хоча майже всі учні досить критично визначають усе ще не достатній рівень себе як біоетично діючих осіб.

Можна також стверджувати, що система практичної підготовки сучасної молоді до життя особливо потребує подальших дієвих змін. Процес підготовки учнів, упевнених у правильності своїх думок і дій, грамотних в оволодінні первинними навичками майбутньої професії, пов'язаної з біологією (передусім майбутніх медиків, ветеринарних лікарів, учителів природознавчих дисциплін, дослідників природи, науковців-експериментаторів), у галузі біології та екології має ґрунтуватися на цілісній екобіоетичній платформі з проведенням обов'язкового подальшого аналізу дослідницької діяльності, вирішенням тренінгових біоекоетичних ситуацій, організацією круглих столів-обговорень, навчальних екскурсій, біоетичних дебатів, вечорів-діалогів, дискусій із біоетичної проблематики. Особливо цікавою формою проведення для гуртківців є нині популярна динамічна форма екобіоквестів, географія і методика проведення яких невпинно поширюється. Співробітники Еколого-біоетичного центру (магістранти 5 курсу природничого факультету Анастасія Мельник та Катерина Пономарьова під керівництвом доцента О.О. Пінського та заступника директора з науково-методичної роботи Комунального закладу «Центр позашкільної освіти «Джерело» В.В. Глуховецької) змогли творчо розробити сценарій, організувати та провести квест «Чарівний світ живої природи» (місце дислокації і проведення – екопарк Фельдмана). Змагання було проведене між двома командами: «Ведмеді» (збірна класів Покотилівського ліцею «Промінь») та «Юннати» (гуртківці Покотилівської СЮН). За мету було поставлено розширити і закріпити знання про Червону книгу, її практичне значення – врятувати зникаючі й відновити рідкісні види; розкрити деякі екологічні проблеми; показати

важливість і напрямки співпраці в галузі охорони та збереження навколишнього середовища; розвивати пізнавальні здібності, формувати увагу, пам'ять, комунікативні вміння учнів, уміння швидко знаходити правильні відповіді; виховувати любов до природи й біоетичне ставлення до неї.

Робота в умовах природного середовища й мінлива погода не завадили учням і гуртківцям максимально виявити свої природничі знання на семи станціях: «Історична», «Мистецька», «Ареал», «Мова тварин», «Упізнай мене», «Вікторина», «Червона Книга». Найцікавішими станціями, на думку учасників, були «Вікторина» та «Мова тварин», а найскладнішими – «Ареал» (треба було правильно зазначити місце існування виду на карті) та «Конкурс капітанів». За підсумками роботи журі, перемогу здобули «Юннати», проте переможених на святі екобіоетики не було. Результатом проведення квесту є неформально отримані еколого-біоетичні знання, позитивний творчий настрій, бажання брати участь у подібних заходах.

Пошук нових форм організації екологічної та біоетичної освіти та виховання учнів, таких як екоетичні за своїм змістом уроки, семінарські заняття й тренінги, квести, на наш погляд, є запорукою формування поступових позитивних перетворень у навколишньому світі, виходу з духовної кризи й, відповідно, загального покращення процесу комплексного навчання біології, екології та біоетики, чого вимагає нинішня реформа Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Schweitzer A. Kultur und Ethik. C.H.Beck; 1st edition (21 Mar. 1996) / 372 p.